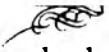

ISHBILARMON DALLOLNING SEVGI QISSASI

Pitcher, ishbilarmon dallol Xarvi Maksvelning eng ishonchli xodimlaridan biri, soat to'qqiz yarimda boshlig'i bilan uning yoshgina stenografisti jadal idoraga kirib kelgan paytda odatdagi-day beg'am qiyofada, xotirjam chehrada ish joyida o'tirardi. Uning xo'jayini bo'lmish janob Maksvel Pitcherga shoshilibgina: «Xayrli tong, Pitcher», – deb salomlashdi-da, shamoldek tezlikda ish stoli tomon uchib bordi va o'sha ondayoq uni kutib turgan bir uyum telegramma va xatlar ichiga sho'ng'ib ketdi.

Janob Maksvel bilan kirib kelgan yosh stenografist ayol bu idorada qariyb bir yildan buyon ishlab kelmoqda edi. Uning husni shunchalar g'ayrioddiy va betakror ediki, ko'rinishidan sirayam stenografistlarga o'xshamasdi. U har qanday zeb-ziynatdan voz kechgan holda, nihoyatda kamtarlik bilan kiyinar, na qo'lida va na bo'ynida yoki qulog'ida biron-bir bezak topish amrimahol edi. Bu ayol huda-behudaga to'yu tomoshalarga ketaveradigan tarallabedod xonimchalardan yuz chaqirim berida yashardi. Qizning egnidagi ko'ylagi ham juda oddiy, biroq uning

durkun qomatiga vazminlik hamda salobat bilan chippa yopishib tushgan, xonimning ko'rkini yana-da ochib yuborgan, boshidagi qop-qora, ozoda shlyapasi ustiga yashil to'tining bir dona patini qadab olgandi. Ayni shu tong ayol negadir boshqacha, nimadandir behad xursand edi. U ishxonaga bamisoli nurga cho'milgandek yorug' yuz bilan kirib keldi. Chiroyli, shahlo ko'zlarida g'aroyib bir shavq nuri chaqnar, yonoqlariga yurgan nim qizillik ham undagi cheksiz baxtiyorlikni tasdiqlab turardi.

Pitcher, o'z stolida hardamxayol bo'lib o'tirgan boqibeg'am stenografistlarida shu tongda g'alati bir o'zgarish yuz berganini ayolning orzularga berilgan xayolchan nigohlaridan sezib turardi. To'g'ri ish stoli oldiga borish o'rniga ayol shu kun qo'shni xona tomon viqor bilan kirib ketdi va u yerdan hadeganda chiqa qolmadi. Stenografist xonim idoraga kelganini janob Maksvelga yanayam bildirib qo'yish uchun ataylab uning xonasida ko'rinish berib qo'yay, degandi.

Ammo janob Maksvelning stenografistning bu yerda bor-yo'qligi bilan ishi yo'q, u bamisoli to'xtovsiz mashinaday o'z yumushlari orasida bir soniya ham dam olmay, nihoyatda band, qo'li-qo'luga bir lahzaga ham tegmasdi.

- Xo'sh, nima gap? Menda ishingiz bormidi?
- dedi ishbilarmon dallol o'ta keskin ovozda. U bir dunyo qog'oz uyulib yotgan stoli yonida qandaydir bir xatni o'qish bilan band edi, shuning uchun u xonimga hatto qiyo ham boqib qo'ymadi. Nihoyat, qo'lidagi xatni o'qib bo'lib, sabrsizlik bilan qarshisida jilmayib turgan stenografistiga boqdi.

– Yo‘q, hech narsa, – deb qo‘ydi yosh xonim hamon jilmayib turarkan.

– Janob Pitcher, – Pitcherning stoli oldidan o‘tib ketarkan, xonim bir dam to‘xtab, unga murojaat qildi, – mabodo sizga kecha janob Maksvel idorasiga yangi stenografist olish to‘g‘risida ma‘lum qilmadimi?

– Ha, rostdan ham u shunday degandi, – deb javob berdi Pitcher, – boshqa stenografistni ishga olish to‘g‘risida aytib edi. Kecha kunduzi maxsus agentlikka men ham xabar yuborgandim, ular bugun ertalabga bironta yangi xodimni jo‘natishni va‘da qilishgandi. Lekin soat mana, to‘qqizdan oshibdi hamki, hali-beri birontayam nomzod ishxonamizga o‘rinalagani yo‘q.

– Unday bo‘lsa to mening o‘rnimga kimdir-birov kelib joylashgunicha men o‘z ishimni bajarib turaveraman, – dedi yosh xonim.

Shunday dedi-da, ayol o‘zining har doimgi joyiga borib o‘tirdi, boshidan shlyapasini olib, uni odatdagi o‘rniga osib qo‘ydi.

Kimda-kim ishbilarmon dallol janob Maksvelni bir zum kuzatib turganida bormi bu odamning o‘z ishiga mukkasidan sho‘ng‘iganini, bosh ko‘tarmay biznes olamiga butkul ko‘milib ketganini o‘z ko‘zi bilan ko‘rgan bo‘lardi. Ha, qaysidir bir shoir aytganidek, bu manzara xuddi – shonli umrning tig‘iz soatlari edi. Ushbu dallolning nafaqat soatlari, balkim uning har bir daqiqasi-yu onlarigacha tig‘iz holatda kechardi, u bir nafas ham to‘xtamay, har bir kunini turli-tuman idora qog‘ozlari va oxiri yo‘q hujjatlar bilan o‘tkazardi. Uning tashqi hayot bilan aloqasi tamomila uzilgandek edi go‘yo.

Mana, bugun ham Xarvi Maksvelning juda band kuni, bosh qashishga ham vaqti yo'q, oy so'ngiga borib kreditorlar hamda qarzdorlar bilan muomala sur'ati tezlashgan, janob Maksvel stolidagi telefon go'shagiga umrbod yopishib qolgandek edi. U idorada shu kabi asosiy yumushlarni bajarar, qolgan ishchilar esa uning oldiga har xil qog'oz to'plamlarini imzolotish va ko'rsatish bilan bot-bot kirib-chiqib turishardi. Ishxonadagi hamma xodimlar go'yo dengizda bo'ron quturgan paytda hovliqib qolgan dengizchilarday qattiq sarosimaga tushib qolgandi. Shu bugun hatto parvoyi falak Pitcherning-da paytavasiga qurt tushib qolgan, u ham besaranjom o'tirardi.

Bosh xorijiy valyuta tashkilotidan kuchli dovul singari ketma-ket farmoyishlar kelgan, bir dunyo yangi topshiriqlar aytilgan, shuning vajidan ish-bilarmon dallolning idorasida qor ko'chish xavfi kabi yoki otilajak vulqon tahlikasiga o'xshash notinch bezovtalik hukm surardi. Hatto janob Maksvel shu kun ish stolining ham o'rnini biroz o'zgartirib, uni devorga mahkam jiplashtirib qo'ygan, o'zi esa erkinroq ishlashi uchun o'z joyiga qulay o'rnashib olgandi. Ishbilarmon dallol u stoldan bu stolga yeldek g'irillab borib kelar, tashqaridan xuddi tomosha qo'yayotgan masxarabozga o'xshab ko'rinardi.

Avji qizg'in ish pallasida Maksvel malla sochlari peshonasiga gajak qilib tushirib olgan, boshiga tyulen terisidan ishlangan ixcham shlyapasi kiygan, bo'yinlariga qator-qator marjonlar shodasi taqib olgan yoshgina xonimchaning ostonadan kirib kelganiga ko'zi tushdi. Ayol serbezak taqincholari ichida anchagina tannoz bo'lib ko'ri-

nardi. Uni boshliqning xonasiga yetaklab kirgan Pitcher yangi kelgan xonim to'g'risida janob Maksvelga qisqacha izoh berdi:

– Bu xonim Stenografistlar Agentligidan kelibdi, o'z ish o'rnini bilan tanishib qo'ymoqchi.

Maksvel qo'lida bir tutam qog'ozlar bilan Pitcherga ajablanib qaradi.

– Qanaqa o'rin? – deb so'radi u xo'mrayib.

– Stenografist o'rnida, – dedi Pitcher. – Kecha ularga qo'ng'iroq qilib, bironta yangi stenografist yuborishlarini tayinlagan edingiz-ku!

– Siz, Pitcher, esingizni yeb qo'ymaganmiz siz mabodo? – dedi janob Maksvel achchiqlanib. – Qachon men sizga shunaqa ko'rsatma bergan ekanman? Qayoqdan oldingiz bu gapni? O'zimizning miss Lesli ishini bilib-bilib bajaryapti, undan ko'nglimiz to'ladi. Binobarin, bu joy ham istagan vaqtigacha uniki. Kechirasiz, xonim, ishxonamizda bo'sh ish o'rin yo'q. Agentligingiz bilan o'sha buyruqni o'zingiz bekor qiling endi, Pitcher va illo-billo bu idoraga mening ruxsatim-siz birontasiniyam olib kira ko'rmang!

Mallasoch xonim jahli chiqib, eshikni dang'ilatib yopdi-da, qaltiragan ko'yi zarda qilib, idoradan chiqib ketdi. Pitcher asalariday tinim bilmay ishlayotgan ishbilarmon dallolga qarab, uning kundan-kunga parishonxotir va unutuluvchan bo'lib borayotganligini tushundi.

Chindanam, biznes ishida serg'avg'o yumush yo'q ekan. Har kuni janob Maksvelning ish stoliga yangidan-yangi hujjatlar, ro'yxatlar, qimmatbahho qog'ozlar, bayonnomalari, ish dasturlari dasta-dasta bo'lib tushaveradi. Ishbilarmon dallol esa har kuni o'sha qog'ozlar dunyosiga sho'ng'ib

ketib, hatto o'zini ham unutib yuboradi. Mollarni sotib olish va ularni sotish to'g'risidagi buyruqlar, hujjatlarning to'la ijrosi bilan shug'ullanish – hamma-hammasi janob Maksvelning gardanida. Lekin odam shu taxlit dam olmasdan faqat ishlayversa, faqat ishlayversa va yana ishlayversa, oqibatda asabiy bo'lib, o'ziga-o'zi kasallik orttirib olarkan. Janob Maksvelning idorasi bamisoli moliya olamiga aylangandi, bu yerdan tashqariga birontayam eshik yo'q edi.

Oxiri, soat tushlik vaqti uchun bong urdi. Idoradagi ari g'o'ng'illashiday shovqin shu paytda sal tinchib qolganday bo'ldi.

Bir to'p telegramma bilan bayonotlar ro'yxatini hovuchlab olgan janob Maksvel, nihoyat, kursidan tushdi, u qulog'i orqasiga avtoruchkasini qistirib olgan, to'zg'igan sochlari peshonasi ustiga betartib yoyilib tushgandi. Xonasining ochiq turgan derazasidan unga qandaydir sevikli bo'lgan ifor, xuddi bahor gullari kabi muattar bo'y anqib kirayotgandi.

Ayni shu hid uning eshigi tirqishlaridan ham xona ichiga quyulib oqib kirmoqda edi va u shirin siren isi yanglig' dimoqqa behad xush ifor taratardi. Janob Maksvel bu muattarlik miss Lesliga tegishli ekanligini his qildi. Ha, bu ajib ifor faqatgina undan kelardi.

Xonasi ichida kezinayotgan bu dildor havo janob Maksvelning xayolini oldi. Go'zallik va dirlabolik qarshisida adoqsiz moliya bozori to'satdan taqa-taq yopildi. Bunday qudratga sazovor bo'lish sababchisi janob Maksvelning shundoqqina yonginasida, undan atigi yigirma qadam naridagi qo'shni xonada o'tirardi.

– Oh, Xudoyim! Endi aytmasam bo'lmaydi!
– xitob qildi ishbilarmon dallol o'ziga o'zi. – Ha, hozirning o'zidayoq borib aytaman unga. Ajabo, nega avvalroq shu ishni qilmagan ekanman?

Shu zahoti janob Maksvel birdaniga qo'shni xona tarafga ildam kirdi-da, stenografist xonim o'tirgan stol tomon to'g'ri bostirib bordi. Latofatli miss Lesli ilkis boshini ko'tarib, boshlig'iga qaradi va shu ondayoq yonoqlariga mayin qizillik yugurdi. Uning ko'zlari shunchalar kahrabo va shunchalar suyukli ediki! Janob Maksvel miss Leslining stoli ustiga iyagini tirab suyandi. U haliyam avtoruchkasini qulog'i orqasiga qistirib olgancha, ikkala qo'lida ham hilpiragan qog'ozlarni changallab turardi.

– Lesli xonim, – dedi u shosha-pisha. – Mening bir daqiqagina sizga ajratadigan vaqtim bor. Ayni shu daqiqada bir og'iz gapni aytib qo'ygani kirdim: Menga turmushga chiqasizmi? Siz bilan sevishib yurgani mening ortiqcha vaqtim yo'q, ammo sizni chin dildan sevishim rost. Iltimos, faqat tez ayting – idoramda kutib turgan qog'ozlar bilan ishchilar meni tayoq bilan urib o'ldirishadi bo'lmasa, juda shoshilyapman.

– Voy, nimalar deyapsiz siz? – qattiq xitob qilib yubordi yosh xonim. U oyoqqa qalqib, bor ko'zlari bilan boshlig'iga tikildi.

– Nima, tushunmadingizmi? – dedi janob Maksvel qiziqqonlik bilan. – Menga turmushga chiqishingizni xohlayman. Men sizni sevaman, miss Lesli. Avvalroq aytmoqchi bo'lgandim, ammo bir daqiqayam vaqtimni ajratolmasdim. Bugun sizni yo'qotib qo'yish xavfi tug'ilgandek bo'ldi – shuning uchun besh-o'n lahzagina vaqtimni siz-

ga bag'ishlayman. – Janob Maksvel nihoyatda tez gapirar, so'zlayotganda nafasi og'ziga tiqilgudek bo'lib ketardi. – Ana, meni yana telefonga chaqirishyapti. Menga qarang, hoy, Pitcher, ularga bir daqiqaga kutib turishlarini aytib turing! – deb qichqirdi u o'sha zahoti berigi xonaga bo'ynini cho'zib. Keyin tag'in stenografistining chehrasiga yuzlandi.

– Xo'sh, miss Lesli, nima deysiz?

Stenografist kutilmaganda g'alati bir qiliq qildi. Dastlab u ich-ichidan bostirib kelayotgan kuchli hayratni yengib ko'rmoqchiday bo'ldi, lekin ajablangan ko'zlaridan duv-duv yosh dumaladi. Ana shu yig'i ichida xonim ajib tabassum qildi. Uning nozik bilaklari ishbilarmon dallolning terlab ketgan bo'yni atrofiga chirmashdi.

– Endi bildim, – dedi miss Lesli mayin tovushda. – Mana shu bitmas-tuganmas biznesing seni aqldan ozdirib, miyangdan vaqt hisobini ham chiqarib tashlabdi. Jon-ponim chiqib ketay dedi-ya! Nima, o'zingning esingda yo'qmi, Xarvi? Axir biz o'tgan oqshom roppa-rosa soat sakkizda muyilishdagi kichkinagina ibodatxonada nikohdan o'tgandik-ku!

KIYOBONDA

Har kuni ayni shom boshlanishi arafasida o'sha sokin va kichkinagina xiyobonning jim-jit muyilishida kulrang libosdagi bir qiz har doimgiday yana paydo bo'lardi. U tanish o'rindig'iga yaxshilab joylashib olardi-da, boshqa hech qanday ishi yo'qday berilib kitob o'qiy boshlardi.

Yana takroran aytaman: qizning libosi kulrangda bo'lib, uning qomati va kiyinish uslubidagi har qanday nuqsonni yashira olish darajada bejirim qilib tikilgandi. Katta to'rtli ro'moli qizning dum-dumaloq shlyapasi ustidan epchillik bilan tang'ib olingan, shlyapasi ostidan esa qizning chiroyli yuzi benazir husn va latofat taftidan yal-yal yonib turardi. U bu yerga o'tgan kuni ham xuddi shu soatda kelgan, undan oldingi kuni ham ushbu holat takrorlangan va qizning bunday odatini shu yerdagi sirli bir odam har kech kuzatib yurardi.

O'sha sirli odam kelishgan, yoshgina yigit bo'lib, necha kundan beri o'z omadini kutib, doim sal narida qizni poylab turardi. Shu kun yigitchaga taqdir kulib boqqandek bo'ldi, qiz o'qib o'tirgan kitob to'satdan qo'lidan tushib ketdi-da, bir-ikki qadam nariga uchib tushdi. Uddaburon yigit o'sha zahoti kitobga chang soldi-da, uni sohibjamol qizga cheksiz umid, oliyjanoblik hamda hur-

mat ila tutqazdi. Kitobni qizning qo'liga berayotgan damda fursatdan foydalanib, kechki havо haqida muloyim ovozda bir-ikki og'iz gap qistirib qo'ydi. Odatda, ob-havo mavzusi qismatlar yo'lini tutashtiruvchi, bir dunyo tole taqdim etguvchi ilk tanishuv debochasi yoki aksincha baxtsizlikning boshlanishi hisoblanadi.

Shu paytda qiz ham unga ziyraklik bilan zehn solishga ulgurdi, yigitning odmigina, lekin top-toza, g'ubori yo'q ko'ylagidan uni sofdil yigit bo'lsa kerak, deb xayol qildi.

– Agar istasangiz, o'tirishingiz mumkin, – dedi qiz bag'ri kenglik qilib, – bermalol tortinmay o'tiravering. Bu yer kitob o'qish uchun ancha qorong'ilik qilyapti. Yaxshisi, suhbatlashganim ma'qulroqqa o'xshaydi.

To'satdan kelib qolgan omadni boy berishni istamagan baxt izlovchisi qizning yoniga mamnuniyat bilan o'tirdi.

– Ishonasizmi, – deya gap boshladi yigit biroz rasmiy ohangda, – siz men dunyoda uchratgan eng jozibali qiz bo'lasiz! Mana bu chiroyli, porlab turgan ko'zlaringiz bilan bir odamni anchadan buyon xayolini o'g'irlab qo'yganingizni o'zingiz ham bilasizmi?

– Nimalar deyapsiz? Kimsiz o'zi? – birdan qizning jahli chiqib ketdi. – Esingizda bo'lsin: men oliynasab yosh xonim bo'laman. Og'zingizga kelgan har qanday gapni gapiraverasizmi? Mayli, hozirgina qilgan iltifotli ishingiz uchun bu gapingizni kechirdim ham deylik, ammo faqat kitobni olib berganingiz uchungina kechiraman, bilib qo'ying. Sizga o'tira qoling, deganim bu sizga

menga bemalol murojaat qilishga ijozat berganim emas. Garchi siz shunday deb qabul qilgan bo'lsangiz, u holda aytgan so'zimni qaytib oldim.

– Ming bor uzr, juda xijolatdaman, meni kechiring, – dedi yigit astoydil yolvorib. Uning mamnuniyat to'la ko'zlari pushaymonlik va kamtarlik ifodasi bilan almashdi. – Oldingizda katta gunoh qildim, ma'zur tuting. Men o'ylabmanki, xiyobonga kelib turadigan qizlar, albatta... siz bilasizmi, bilmaysizmi, ehtimol...

– Mavzuni o'zgartirsak, iltimos sizdan, – dedi qiz gapni cho'rt kesib. – Albatta bundan xabardorman. Ammo men to'g'rimda bo'lmag'ur o'ylarga aslo bora ko'rmang. Yaxshisi, siz menga hamma yoqda g'uj bo'lib, yo'lakchalarda u yoqdan bu yoqqa shoshilib o'tib turgan odamlar haqida gapirib bering. Bu odamlar o'zi qayerga ketishyapti? Nega bunchalik shoshilib yurishadi? Ular aslida baxtli odamlarmi?

Sal oldin mulzam bo'lib qolgan yigit endi kalandimog'lik qiyofasini tashlab, biroz mulohazakor odamga aylanib qolgandi. U hadeb bo'lsa-bo'lmasa gap suqavermasdan, faqat gapirish navbati yetib kelgunicha miq etmay, kutib o'tirgandi.

– Ularni tomosha qilish maroqli hol, – deb javob berdi u, qizning kayfiyatini o'zicha baholab. – Hayotning g'aroyib tomoshasi bu. Qarshingizdagi odamlarning ba'zilari kechki ovqatga, ba'zilari bo'lsa... Yana boshqa-boshqa joylarga ketyapti. Kim bilsin, ularning har bittasining taqdiri qanday ekan?

– To'g'ri aytasiz, buni hech kim bilmaydi, – dedi qiz, – men tergovchi emasman, bema'ni savollar bergan bo'lsam, to'g'ri tushuning. Men bu yerga

shunchaki toza havoda o'tirib, yengil nafas olish uchungina kelaman, zotan faqat shu sokin xiyo-bondagina insonning yurak zarblarini xotirjam va teran his qilishing mumkin. Biroq baxtga qarshi mening jamiyatda tutgan o'rnimda ana shu his-siyotni, qalb olamini hech qachon tinglay olmay-siz. Siz mening nima deya yotganimni tushun-yapsizmi, janob?

– Janob Parkensteker, – deya qizning gapini to'ldirdi yosh yigit. Shunday deb u yana umid va hayajon to'la ko'zlarini qizga tikdi.

– Yo'q, – dedi qiz ingichka barmog'ini o'ynagan-cha, biroz kulimsirab, – siz mendagi holatni darrov tushuna olmaysiz. Axir kimnidir ko'ngli-ni anglay olish bir lahzalik ish emas-ku! Hatto odamning ko'rinishidan ham uning ichki dun-yosini bilib olish mushkul ish. Oqsochim tang'ib qo'ygan mana bu ro'mol bilan shlyapa go'yo boshimdagi butun o'y-xayollarimni-da berkitib qo'yganday. Hatto har doim sizni mashinada olib yuradigan haydovchingiz ham har kuni ko'zla-ringizda miltirab turgan mungni payqay olmaydi. Ochig'ini aytganda, kimlargadir yuqori tabaqaga mansub kishilar toifasidan bo'lish ulkan baxtday bo'lib tuyuladi. Ammo ularning hammasi ham baxtli emas... Men sizga gapiryapman, janob Stekenpot?

– Parkensteker, – deb qizning xatosini to'g'rilab qo'ydi yigit kamtarlik bilan.

– Kechirasiz, janob Parkensteker, – qiz uzr so'rab, yana gapida davom etdi. – Bilasizmi, men har doim chinakam inson – omonat mol-dunyo jimjimasiga uchib, o'zligini buzmagan, haqiqiy odamiylik qiyofasini unutilib, manfur va yulg'ich

kimsaga aylanib qolmagan, qaysidir ma'noda hayotdagi eng ulug' toifaga munosib asl inson bilan dardlashib o'tirgim keladi. Oh! Siz mening bu yarog'siz boylik ohanjamasidan qanchalar charchaganimni bilmaysiz! O'zingiz ham ko'ring, bu hayotda hamma narsa pul, pul, faqat pul! Hatto oqshomgi bazmlarda ham bir-biridan qolishmaslik uchun ataylab har xil soch turmagi bilan kelishadi. Buning bari jonimga tegdi! O'sha zeb-u ziynat, o'sha sayr-u sayohat, o'sha tillolarga chulg'angan jamiyatning kibor toifasi – hamma-hammasi g'ashimni keltirayapti! Men nihoyatda bezib ketdim!

– Menda esa aksincha, – yigit ancha ikkilanib o'zicha tavakkal qildi, – ya'ni, menda hamisha shunday fikr bo'lgan: pul bu juda yaxshi, nihoyatda ajoyib narsa bo'lishi kerak.

– Chindanam yaxshi va ajoyib, chin yurakdan orzu qilinadigan narsa bu – iste'dod! Million-million pulingiz bo'lsa-yu, ozginagina iqtidoringiz bo'lmasa, boyligingizning hech qanday ahamiyati bo'lmaydi! Qiz umidsiz va tushkun ohangda gaplariga xulosa yasadi. Oradagi biroz jimlikdan so'ng, tag'in so'zlay boshladi. – Hamma narsada bir xillik, zig'ircha o'zgarish yo'q. Mashinalar, kechki ziyofatlar, teatr, tomosha va o'tirishlar. Hammasi keragidan ortiq, bizning ehtiyojimizdan ko'ra ortiqcha darajada mo'l-ko'l. Ba'zida hattoki, shampan vinosi quyilgan stakanimdagi muzning tiringlashi ham asabimga tegib, jinni qilib qo'yay deydi meni...

Janob Parkensteker qizning barcha gaplarini katta qiziqish va zakiylik bilan tinglab o'tirardi.

– Baribir men badavlat odamlar va ularning mol-dunyo orttirish yo'llari to'g'risida eshitishni jon-dilimdan yaxshi ko'raman. Menimcha, o'zina xudbinroq bo'lsam kerak. Lekin siz bilan suhbatlashib o'tirib, fikrlaringa oydinlik kiritib olyapman. Nazarimda, menga quyilgan shampan vinosi allaqachon sovib qolgan va mening qadahimdagi muz ham allaqachon erib ketgan.

Shu vaqt qiz chin dildan, xushchaqchaqlik bilan qah-qah otib kulib yubordi.

– Bilasizmi, – dedi u ko'ngilchanlik bilan, – bizlar hech kimga keragi bo'lmagan, o'zimiz istagandek rohat-farog'atni topolmaydigan toifalardanmiz. O'sha shampan vinosi quyilgan qadah va muz solish shunchaki bema'ni bir hoy-u havas, shunchaki oliftagarchilik, xolos. Sizga bitta voqeani aytib beraman hozir. Bir kuni Uolderf degan joyda o'tkazilayotgan bazmga Tortari shahzodasi qadam ranjida qilibdi. Bazmdagilar darrov rasmiyatchilikni, dabdabagarchilikni joyiga qo'yishibdi. Hattoki ular kechki taom dasturxonida har bitta kibor mehmonning likopchasi yoniga bir donadan yosh bolalarning qo'lqopini qo'yib chiqishibdi. Qo'lqop nima uchunligini fahmlayapsizmi? U mehmonlar zaytun yeyayotgan paytlarida og'izlarini artish uchun qo'yilgan ekan.

– Sizni tushunyapman, – deb bosh irg'adi yigit kamtarlik bilan. – Oliymaqom davralarning bunday ko'ngilxushligi oddiy xalq uchun doim g'ayri-oddiy holat bo'lib kelgan.

– Ba'zan, – deya gapini davom ettirdi qiz, ayni chog'da u yigitning e'tirofiga minnatdorchilik bilan boshini egib qo'ydi, – shunday o'ylaymanki,

basharti qismat menga ham muhabbat baxtini in'om etib, kimnidir sevib qolgudek bo'lsam, mening ko'ngil mulkinga quyi tabaqadagi oddiy odam podshoh bo'lib saylanishini tilagan bo'lardim. U oddiygina ishchi bo'lsa ham mayli, lekin tekintomoq bo'lmasin. Ammo tan olish kerakki, ko'ngil istagidan ko'ra boylik qutqusi kuchliroq bo'lar ekan. Menga ham ikki nafar badavlat kishi ko'ngil qo'ygan. Ulardan biri nemis millatiga mansub, qayerdadir direktor bo'lib ishlovchi Grend Dyuk ismli zodagon. Uning qaydadir xotini bor, yo bo'lmasam qachonlardir bo'lgan, deb o'ylayman. Johilligi va yengiltakligi uchun uni o'ldirib qo'yay deyman. Ikkinchi kishi millati ingliz bo'lgan bir markiz, nihoyatda pulga o'ch va toshyurakki, men hatto undan ko'ra ba'zan berigi nemisni ham afzalroq ko'rib ketaman. Eh, shunaqa savdolar bor mening boshimda! Qiziq, bularni sizga so'zlab berishga meni nima majbur qilayapti ekan, hayronman, janob Parkenteker?

– Parkensteker, – deb to'g'rilab qo'ydi yigit yana muloyimlik bilan. – Bilasizmi, ayni damdagi sizdagi ishonch va jasurlikni men nechog'lik qadrlab o'tirganimni hatto tasavvur ham qilolmasangiz kerak.

Qiz yigitga javoban unga samimiy, mehribon nigohini qadadi.

– O'zingiz nima ish qilasiz, janob Parkensteker? – deb so'radi u yigitdan.

– Bizniki o'ta oddiy, kamtarona bir ish, xonim, – dedi yigit. – Biroq men ham bu olamda yuqoriga ko'tarilib yashashga umid qilaman. Siz boya quyi tabaqadagi insonni sevib qolish xususidagi orzuingizni jiddiy aytdingizmi?

– Albatta, jiddiy aytdim, – deb javob berdi qiz. – Biroq men «ehtimol» deb aytdim. Axir peshonamda nomzod bo'lib turgan Dyuk bilan markiz borligidan xabaringiz bor-ku. Ha, ammo ko'nglimdagi orzuyim hamon o'sha-o'sha, u darajada quyi bo'lmagan, oddiyroq bir insonni uchratsam, deb yashayapman.

– Men, – deya xitob qildi shu vaqt janob Parkens-
teker qizning gapini bo'lib, – kichkina restoran-
da xuddi siz orzu qilgandek oddiygina bir ishchi
bo'lib ishlayman.

Shunda qiz yigitdan biroz o'zini olib qochdi.

– Ishqilib ofitsiant bo'lib emasmi?

– Men hisobchiman, – dedi yigit. – Shu xiyobon-
ning ro'parasida elektr chirog'i yaltiratib turgan –
«Restoran» degan yozuvni ko'ryapsizmi? Men xud-
di o'sha restoranda hisobchi bo'lib ishlayman.

Qiz yigitning gaplarini eshitish asnosida chap bilagidagi shohona bilaguzuk o'rtasiga o'rnatilgan qo'l soatiga tez qarab oldi-da, shoshib o'rnidan turdi. Tizzasidagi kitobini beli tor qilib tikilgan ko'ylagining yon cho'ntagiga solib qo'ydi. Lekin kitob cho'ntakka arang sig'ib, ko'ylakning yonboshi ancha do'ppayib qoldi.

– U holda nega nega ishda emassiz, janob Parkens-
teker? – deb so'radi qiz.

– Mening navbatim tunda, xonim, – dedi yigit.
– Ish soatim boshlanishiga hali ancha vaqt bor.
Darvoqe, sizni yana ko'rishimga umid qilib qol-
sam bo'ladimi?

– Bilmadim, – deb javob berdi qiz o'ychan. – Ehtimol, yana ko'rishib qolarmiz. Mening injiqligim tutib qolmasa, albatta. Endi esa zudlik bilan ketishim lozim. Bugun yana bazm va o'ti-

rishimiz bor. Eh, yana o'sha eski hammom, eski tos! Balki, bu yoqqa kelayotganingizda xiyobon muyilishida turgan avtomobilga ko'zingiz tushgandir? Oq rangdagi?

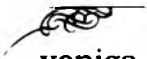
– Qizil g'ildiraklimidi? – dedi yigit peshonasini tirishtirganча mulohazasini bildirarkan.

– Ha, o'sha. Men har gal o'sha mashinada kelaman. Haydovchim meni muyilishda kutib turadi. U meni do'kondan u-bu xarid qilib yurgandir, deb o'ylaydi. U yuragimda yuz berayotgan holatni aslo tushunmaydi. Qayerda bo'lmaylik, hayotning dabdabalari ko'pincha istaklaringizga hokimlik qilarkan. Shuning uchun hatto haydovchilarimizni ham aldashga majbur bo'lamiz. Gaplarim cho'zilib ketdi, tezroq keta qolay endi, janob Parkensteker. Xayrli tun sizga.

– Lekin shoshmang, – dedi yigit qizni to'xtatib. – Hozir judayam qorong'i bo'lib qoldi, buning ustiga xiyobon ham bezorilar bilan to'la bo'lsa. Men sizni...

– Agarda mening orzu-umidlarimga nisbatan zarracha hurmatingiz bo'lsa, – dedi qiz shunda qat'iy turib, – men ketganimdan keyin mana shu o'rindiqda o'n daqiqa tek o'tirib turasiz. Taklifingizga e'tirozim yo'q-ku, ammo haydovchim o'z sohibasini bir o'zinimas, yonida qandaydir begona erkak bilan ko'rib qolsa, buning oqibati yaxshi bo'lmasligi mumkin... Yaxshi qoling, janob Parkensteker!

Qiz ildamlilik bilan tez-tez yurib ketdi, uning ulug'vor qiyofasi bir zumda qorong'ilik qa'riga singdi. Yigit esa turgan joyida qizning xiyobon chetidagi yo'lak bo'ylab shoshib ketayotganini zimdan kuzatib turarkan, muyilishdagi mashina

yoniga yetganida birdan qizning shartta to'xtaganini payqadi. Shunda yigit qizning iltimosini buzib, hech narsani o'ylamay, uning ortidan chaqqon yurib keta boshladi. Janob Parkensteker qizni ko'zdan qochirmaslik va unga sezdirib qo'ymaslik uchun ataylab butazor va yo'g'on daraxtlarni panalab oldinga yuraverdi.

Shunda yigit qizni muyilishdagi mashinaga chiqmasdan, unga chap berib, ko'chani qoq o'rtasidan kesib o'tganini ko'rib qoldi. O'ziga qulayroq yerga turib oldi-da, yana qizning keyingi xatti-harakatlarini sinchiklab kuzataverdi. Asosiy yo'lakni bosib o'tarkan, qiz tepasida yaltiroq belgi nur sochib turgan restoranga kirib ketdi. Bu restoran boya yigit aytib o'tgan joy bo'lib, bu yerda eng arzon va oddiy taomlar tayyorlanar edi. Xonimlardek viqor bilan kiyinib olgan qiz esa restoranga kirgan zahoti uning orqa xonasiga o'tdi-da, bir zumda boshidagi shlyapasi bilan to'r ro'molini yechib, qaytib chiqdi.

Restorandagi hisobchining joyi bejirim holatda edi. Unda o'tirgan bir mallasoch qiz har doimgiday devordagi katta soatga tez nazar tashladi-da, asta o'rnidan turdi. Uning joyini kulrang libosdagi bizning «xonim»imiz egalladi.

Bu paytda janob Parkensteker ko'chada ikkala qo'lini cho'ntaklariga solib olgancha yo'lak bo'ylab sekin bosib kelardi. Muyilishga yetib kelganida, uning oyoqlariga yo'l chetidagi chimzor ustida yotgan kichkinagina, qog'ozga o'ralgan nimadir urilib ketdi. Uning yaltiroq va bezakli muqovasidan yigit bu boya qiz o'qib o'tirgan kitob ekanligini tanidi. Uni loqaydlik bilan qo'lga olarkan, janob Parkensteker kitobning sarlavhasiga

asta ko'z tashladi. Bu Stivenson ismli muallif tomonidan yozilgan – «Yangi ming bir kecha» nomli kitob edi. Yigit hafsalasi pir bo'lgandek uni yana o't ustiga tashladi-da, o'zi ham bir-ikki daqiqa chimzor ustida cho'zilib yotdi. Birozdan keyin janob Parkensteker o'rnidan turib, muyilishdagi oppoq, g'ildiraklari qizil mashina yoniga kelib to'xtadi. U mashinaning orqa o'rindig'iga o'zini tashladi-da, momiq, par yostiqchalar ustiga yastanib olgancha, haydovchisiga ikki og'izgina so'z aytdi:

– Uyga, Genri...

**TOMIRINGIZNI USHLAB
KO'RSAM MAYLIMI?**

Xullas, men shifokorga yo'l oldim.

– Oxirgi marta qachon alkogol iste'mol qilgan-siz? – so'radi doktor.

– Oh, ko'p bo'lmadi, – dedim boshimni u tomon tashlab.

Doktor yoshgina ko'rinar, har holda 20 va 40 lar orasida edi. Xuddi Napoleonga o'xshab goliotrop paypoqlar kiyib olgandi. U menga negadir yoqib qoldi.

– Unda, – davom etdi u, – men sizga alkogol qon aylanish tizimiga qanchalar ta'sir etganini aytib o'tsam. Xo'sh, o'zi «aylanish» deyilarmidi? Ehtimol «joylashish» deyilar...

U chap qo'limni tizzasiga qo'ydi va bir shisha viskini menga tutqazib, «iching» deb buyurdi. Chindan ham u tobora Napoleonga o'xshab borardi. Uni yanada yaxshi ko'rib ketdim.

Keyin doktor bilagimni mahkam bog'ladi va barmoqlari bilan pulsimni ushlab turdi. So'ng esa termomertga o'xshash apparatga ulangan kauchuk cho'zma bilan bilagimni o'rab siqa boshladi. Haligi termometr ichidagi simob tepa-pastga sakrar, hech to'xtamasdi. Lekin doktorning aytishicha, qon bosimim 200 ga 37 yoki bo'lmasa 100 ga 65, ehtimol boshqacharoq bo'lishi ham mumkin ekan.

– Endi ko'rdingizmi, alkogol qon bosimiga qanchalar ta'sir ko'rsatishini? – so'radi doktor.

– Juda ajoyib-ku! Lekin sizning-cha, bu yetarli asosmi? Keling, bu qo'limda ham sinab ko'ramiz.

Doktor qo'limni qattiq siqdi. Menimcha, u xayrlashayotgan edi. Yo'q, unday emas ekan. U keskir igna bilan barmog'imning uchiga nish urdi va qizil tomchilarni ellik sentlik poker shisha siniqlariga tomiza boshladi.

– Bu gemogloblin testi, – tushuntirdi u, – qoninigizning rangi juda chatoq-ku.

– Xo'sh, to'g'ri, aslida ko'k bo'lishi kerak edi. Buning bariga qonlarning aralashuvi sababchi. Ba'zi ajdodlarim kavaler bo'lgan, Nantaket orolidagi aholi bilan chatishib, shunga...

– Aytmoqchiydimki, – gapimni bo'ldi doktor, – uning rangi juda ham to'q.

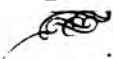
– Oh, bularning bari juft tanlashdan kelib chiqqan.

Doktor ko'kragimning ba'zi joylarini taqillatib chiqdi. O'sha payt u nafaqat Napoleon, balki Betling va lord Nelsonga ham o'xshab ketdi. Men unga darrov o'n besh dollar to'ladim.

– Buni (yoki bularning), qaysinisidir (yoki ba'zilarining) peshonamga yozilgani aniqmi? – har ehtimolga qarshi so'rab qo'ydim.

– Hammasi, – javob berdi u bajonidil, – lekin ularni vazifasidan ozod qilsa bo'ladi. Doimiy e'tibor va muntazam davolanish orqali siz umringizni sakson besh yoki to'qson yilga yetkazishingiz mumkin.

Men doktorning hisob-kitobi haqida o'ylay ketdim. «Menimcha, sakson besh ayni tobida» –

mening fikrim shu edi. Doktorga yana o'n dollar qo'shib berdim.

– Birinchi qiladigan ishingiz, – dedi u qaytadan tug'ilgandek jonlanib, – dam olishingiz uchun qulay bir sanatoriya topish bo'lsin, asablarinigiz ancha tinchlanishiga imkon bering. Istasangiz, siz bilan borib, ma'qul bir maskan topardik.

Xullas, doktor meni Katskills tog'larida joylashgan bir ruhiy hastaxonaga yetaklab bordi.

Qip-yalang'och tog' bag'rida siyrakkina tashrif buyuruvchilar zich joylashishgandi. Bu yerda tosh-u shag'al, qor parchalari, to'kilib tushgan qarag'ay daraxtlaridan boshqa narsaga ko'zingiz tushmasligi tayin. Yosh psixolog yoqimtoy va g'amxo'r ekan. U bilagimni cho'zmasi bilan siqmasdan ham qo'zg'atuvchi dori yubordi. Bu payt tushlik mahali bo'lgani uchun biz ham dasturxonga taklif etildik. Kichkinagina stolchada yigirma kishi tamaddi qilar ekan. Yosh psixolog stolimiz yoniga keldi va dedi:

– Mehmonlarimiz o'zlarini bemor sifatida baholamasliklari bizning shiorimizdir. Faqat charchagan ayollar va erkaklargina dam olishi mumkin. Kalandimog' xonimchalarga esa suhbatga aralashish man etiladi.

Yonimdagi doktorim xizmatchiga baland ovozda menga – bemor uchun limonli to'g'ralgan go'sht, non, blinchik, gaz suv va yo'taltiruvchi choy olib kelishini buyurdi. Uning yo'g'on ovozidan yakkam-dukkan qarag'aylar titrab ketdi. Umuman, bu yerda barcha baqirib gapirardi. «Nevrasteniya!» – degan qichririqni men tiniq eshitdim, u burundor bir kishi ekan, – «Surunkali

alkogolizm». Uni yana qachondir uchratib qolishni umid qilardim. Yosh psixolog bizni tark etdi.

Bir soatlardan keyinmi, ishqilib, tushlik tugagach, psixolog bizni uydan ellik yard naridagi ustachilik sexiga boshlab bordi. Bu yerda biz mehmonlarni yosh psixologning sherigi – uzun oyoqli, ko'k sviter kiygan kishi kutib oldi. Uning bo'yi shunchalik baland ediki, yuzini ko'ra olmadim.

– Bu yerda, – dedi yosh psixolog, – mehmonlarimiz mehnat orqali o'tmishdagi ruhiy azoblari-dan qutuladilar.

Sexda tokarlik uskunasi, duradgorlik aslahalari, loy qoruvchi asboblar, g'ildirak arqonlari, sinchlar, pastel bilan chizilgan rasm, apparaturalar, temirchilar pechi, umuman hamma narsa bor edi. Menimcha, bular oyparast mehmonlarda qiziqish uyg'otishi lozim edi.

– Anavi xonim devorga loy urayapti, – ovoza qildi psixolog. – U Lula Lulington, ya'ni «Sevgi nega sevadi?» novellasining muallifidir. Mana, u mushkul ishidan qutulish uchun o'ziga yaxshi bir ermak topdi.

Ushbu kitobga ko'zim tushgan edi.

– Nega u ermakni qalamdan ola qolmadi ekan-a? – so'rab qo'ydim.

– Mo'riga suv quyayotgan manavi erkak esa, – davom etdi psixolog, – Uil stritdagi makler edi, yaqinda ishidan ayrilgan.

Men paltomning tugmalarini qaday boshladim.

U ko'rsatgan qolgan odamlar – Nuxning kovchegini o'ynayotgan me'morlar, Darvinning evolyutsiya nazariyasini o'qiyotgan ministrlar, daraxt arralayotgan advokatlar, qo'llarida chang latta ushlagan zodagon ayollar, zinada uxlab qol-

gan asabiy millioner va devorga qizil vagon rasmini solayotgan atoqli rassom kabilar edi.

- Ko'rinishingizdan bardamsiz, - so'z qotdi psixolog menga. - O'ylashimcha, siz uchun eng maqbul mehnat - shag'allarni tog' yon bag'riga tashib, yana qaytarib olib kelishdir.

Men doktorimdan yuz yard olisdaydim, xayriyatki, u meni topib keldi:

- Xo'sh, nima bo'ldi? - so'radi u.

- Shu bo'ldiki, bu yerda qulay aeroplan yo'q ekan. Shuning uchun men bajonidil ushbu yo'lakchadan yurib yaqin atrofdagi bekatga boraman-da, shaharga qaytadigan biror avtobusga mingashib olaman.

- Ha, balki haqdirsiz. Sizga mos joyni topish mushkul ko'rinadi. Lekin darhol dam olmasangiz bo'lmaydi. Haqiqiy dam va hordiq!

O'sha tun men mehmonxonaga bordim va ko'tibaga aytdim:

- Men faqat dam va hordiq olishim zarur. Shuning uchun katta yig'ma karavotli xona va men dam olayotganda xizmat ko'rsatuvchi xodim ajratsangiz.

Kotiba tirnoqlaridagi bo'yoqni o'chirar ekan, vestibuldagi baland bo'yli va oq shlyapadagi kishiga ma'noli qarab qo'ydi. Erkak esa yonimga keldi-da, iltifot ila g'arbiy eshikdagi butazorni ko'rgan-ko'rmaganligimni so'radi. «Yo'q», javobimni eshitgach esa menga o'sha butazorni ko'rsatdi.

- Ko'rdingiz, deb o'ylabman, - dedi so'ng, - menimcha, siz yaxshisi doktorga borishingiz lozim.

Bir haftadan so'ng doktorim qonimni yana bir bor tekshirdi. U bu safar unchalik ham Na-

poleonga o'xshamasdi. Uning oftobda uniqqan paypoqlari e'tiborimdan chetda qolmadi.

– Sizga kerakli narsa, – dedi u, – dengiz havosi va dilkash suhbatdosh.

– Siz suv parisini nazarda tutayapsizmi...

– Men o'zim sizni Long oroli sohillarida joylashgan Boneyr mehmonxonasiga olib boraman. U yerda o'zingizni tiklab olasiz. Orol tinch, qulay va sizni kuchga to'ldiradigan maskan.

Boneyr mehmonxonasi to'qqiz yuzta hashamatli lyuks xonalar va ajoyib sohilga ega oroli bilan mashhur edi. Tushlikka mos kiyinmagan mehmonlar ichkaridagi ovqatlanish zaliga taklif etilar, faqatgina toshbaqa go'shti va shampan vinosi bilan siylanardi. Ko'rfazga esa badavlat yaxta egasi tomonidan bezak berilgandi. Dengiz qaroqchisi ham biz u yerga yetib borgan kun sohilga langar tashladi. Doktorim Morgan o'sha payt palubada pishloq tamshanganicha, ko'zini mehmonxonadan uzmay o'tirardi. Har holda, bu yer baribir ancha qimmat joy ekan. Har kimning ham qurbi yetavermasdi bu yerda tunashga. Yagona yo'li – tunda yukungizni xonada qoldirib, qayiq o'g'irlab, cheksiz dengizga o'zingizni topshirish, xolos. Bu yerga kelganimga bir kun to'lgach, xizmat ko'rsatuvchi stoldan telegramma oldim-da, barcha do'stlaringa menga qarz yuborishlarini so'rab xat yoza boshladim. Keyin doktorim bilan golf maydonida kriket o'ynadik, so'ng yam-yashil o'tloqda yastanib yotdim. Safarimiz yakunlanib, qaytganimizdan so'ng doktorim so'rab qoldi:

– Aytganicha, o'zingizni qanday his qilyapsiz?

– Rosa yengillashgandekman!

Maslahatchi psixolog boshqacha bo'larkan. U o'ziga men tomonimdan haq to'lanishi aniqmi yoki yo'qligini bilolmagani uchun ehtiyotkorlik bilan ish tutardi. Doktorim uning yoniga yetaklab borganida, u menga g'aribona va g'amxo'rlik bilan nazar tashladi. Bir ko'rishda uni yoqtirib qoldim. U menga ba'zi oddiy mashqlarni qildirib ko'rdi.

– Boshingizning orqasida og'riq sezasizmi? – so'radi u.

Men «yo'q» javobini berdim.

– Ko'zingizni yuming, – buyurdi u, – oyoqlaringizni jamlang va bor kuchingiz bilan turgan joyingizda sakrang.

Sakrash joni dilim bo'lgani uchun toza sakrab berdim. Afsuski, uch qadam naridagi, o'zim ochiq qoldirgan yuvinish xonasi eshigining qirrasiga boshimni urib oldim. Doktorning menga rahmi keldi. Keyin eshikni yaxshilab yopib qo'ydi.

– Endi burningizga o'ng ko'rsatkich barmog'ingizni tirang.

– Qani u? – so'radim ko'zim yumuqligi uchun.

– Yuzingizda turibdi.

– Burnimni emas, o'ng ko'rsatkich barmog'imni aytayapman.

– Oh, uzr... – doktor shunday deb, yuvinish xonasining eshigini qayta ochdi va men qisilib qolgan barmog'imni u yerdan chiqarib oldim. Aytilgan mashqlarni bajarib bo'lgach, gap boshladim:

– Sizni chalg'itish niyatim yo'q, doktor. Chindan ham, boshimda endi qattiq og'riq sezayapman.

Doktor esa yuragimni quloqqa taqadigan asbo-bi bilan asta eshitib ko'rdi.

– Endi, – dedi u, – xuddi otga o'xshab xonada besh daqiqa choping.

Men Medison bog'ida o'rnatilgan ulkan Percheron otining haykalidan ham zo'r namoyish ko'rsatib berdim. Chaqa yig'ishga ham hozirlanib turgandim, doktor ko'kragingga yana quloq tutdi.

– Oilamda pishillaydiganlar yo'q, doktor, – deb qo'ydim har ehtimolga qarshi.

Psixolog ko'rsatkich barmog'ini burnimga uch marta oborib opkeldi.

– Faqat barmog'imga qarang, – buyurib qo'ydi orada. – Xo'sh, endi derazadan tashqariga qarang. Endi barmog'imga. Endi tashqariga. Endi barmog'imga. Endi derazaga. Endi barmog'imga. Endi derazaga, barmog'imga... – u uch daqiqacha gaplarini takrorladi.

Aytishicha, bu miyaning faolligini tekshiradigan sinov ekan. Lekin juda oson ko'rindi menga. Har buyurganida umuman xato qilmadim. U mendan katta tog'amning yelkasida bukrisi yoki jiyanimning to'pig'ida shish bor-yo'qligi haqida so'ragach, bir xulosaga kelish maqsadida ikki doktor yuvinish xonasiga qarab odimlashdi. Men esa olmani paqqos tushirgancha, bir barmog'imga, bir tashqariga qarardim. Doktorlar xuddi mozordan chiqqandek bir alfozda kirib kelishdi. Ular murdadek oppoq edilar. Keyin qo'limga parhez qo'llanmasini tutqazishdi. Ro'yxatda iste'mol qilishim lozim bo'lgan va umrim bino bo'lib eshitmagan mahsulotlar bor edi. Birgina tanish so'z – shilliqqurt edi. Shilliqqurtni sira og'zimga olmagan ekanman.

– Bularga rioya qilishingiz shart, – uqtirdi doktorlarim.

– Agar o'ntasidan birini bo'lsa-da, topa olsam, albatta amal qilaman!

– Keyingi eng muhim davо esa ochiq havо va sayr. Aytganchа, sizgа g'oyat foydali bir retsept bor edi...

Shundan so'ng ular shlyapalarini qo'llariga oldilar, men esa oyog'imni eshikdan tashqariga sudradim. To'g'ri dorixonaga kirib, retseptni ko'rsatdim.

– Bir unsiyasi (28.3 gr.) 2.87 dollar bo'ladi, – dedi dorixonachi.

– Balki bir o'ram arqoningizdan berarsiz... – dedim men.

Retseptimni o'rtasidan teshib qo'ydim. Arqonni esa bo'ynimgа o'rab tashladim. Hammada biroz bo'lsa-da umid bo'ladi. Mendagi ana shu umid hozirgina so'nib bo'lgandi.

To'g'ri, men o'lar holatda bo'lmasam-da, bari-bir qattiq betob edim. Ishlolmasdim, uxlolmasdim, bir nima yeyolmasdim, icholmasdim. To'rt kundan beri soqolimni ham qirmadim. Hatto kimdir mengа «ey, og'ayni, xuddi kekса qarag'ayning butoqlariga o'xshab qolibsan. Men (AQSH shtati) o'rmonzorida bir ko'ngilxushlik qilsang-chi», desa ham ajablanmas edim.

Birdan toza havо, sayr ham lozimligini eslab qoldim. Xullas, janubgа – Jonnikigа yo'l oldim. Jon mening yaqinroq qarindoshim bo'lib, xrezantemali dala hovlida yashovchi, qo'lida kichkinagina kitobini ko'tarib yuruvchi va'zxon edi. Uyi Paynvilladan yetti mil naridagi balandlikda joylashgan qishloqda edi. Jon oltindan ham qimmatli va tiniqroq bo'lgan slyuda yig'ardi. U meni Paynvillada kutib oldi, biz poyezdda uning uyigа bordik. Jonning xonadoni tog'lar bag'rida joylashgan, qo'ni-qo'shnisiz kattakon hovli ekan.

Qarindoshimning chog'roq stansiyasida bizni Jonning oilasi va Amarillis qarshiladi. Amarillis menga biroz g'amgin nazar tashladi. Tepalikda ko'ringan quyon bir sakrab bizni aylanib o'tdi. Men plashimni irg'itdim-da, quyonning ortidan ta'qib qila ketdim. Yigirma yardlik lo'killashimdan so'ng nihoyat, quyonning qorasi o'chgach, yash-yashil dalaga yotib oldim-da, yig'lashga tushdim:

– Men endi boshqa quyon ovlo olmayman, – o'kindim, – dunyoga ham sig'may qolibman. Balki o'lib ketsam yaxshi bo'lar...

– Oh, unga nima bo'ldi, hazrat Jon? – men Amarillisning ovozi tanidim.

– Asablari biroz charchagan, – tushuntirdi Jon osoyishtalik bilan, – xavotir olma. Ey, turaqol o'rningdan, quyon ovlovchi, uyga kiraylik, shirinliklar mahtal bo'lib qoldi-ku.

Shom payti edi, ulug'vor tog'lar Morfri xonim tasvirlaganidan kattaroq, salobatliroq tuyulardi.

Kechki ovqatdan so'ng, o'zimni xuddi bir-ikki yil uxlamagan odamdek to'shakka tappa tashlashim buyurildi. Shuning uchun meni katta va sovuq gulxonaga kuzatishdi. Xonamda maysazor kabi keng yotoq ham bor edi. Sal o'tib uydagi shovqinlar tingach, o'tloqqa sukunat cho'kdi.

Necha yillardan beri bunaqa jimjitlikning guvohi bo'lmagandim. Tirsagim bilan yonboshlagancha, sokinlikka quloq tutdim. «Uxla...» – bu so'zlar milt-milt yonayotgan yulduzlar va shitir-layotgan barra maysalarning tovushi edi. Birdan yorug' deraza qarshisida tungi qush paydo bo'ldi. U uyqusiragan ovozi bilan «chip» deb sayrab qo'ydi. Boshimni tashqariga chiqarishga urindim.

- Hoy, bu yerda nimalar bo'layapti? – baqirdi Jon o'z xonasidan turib.

- Oh, bari joyida. Shunchaki boshimni shipga urib oldim.

Ertasiga saharlab ayvonga chiqdim va tog'lar-ga tikildim. Ular taxminan 47 ta edi. Etim jun-jikkancha, zaldan o'tib, mehmonxonaga kir-dim. Kitob javondan «Pankost oilasining tibbiyot amaliyotlari» nomli kitobini tanladim-da, o'qishga tushdim. Jon xonaga kirib qo'limdan kitobni olib qo'ydi va tashqariga boshladi. Uning uch yuz akr yerida pichanxona, qo'ylar, dehqonlar va tishlari to'kilgan borona ko'zga tashlanardi. Bunaqasi-ni bolaligimda ko'rgandim va o'shanda yuragim orqaga tortib ketgandi.

- Eh, ha! – dedim, – bu manzara bir qo'shiqda kuylangandi: «Kel, ko'raylik...»

- O't-ajriqlarni... – gapimni bo'ldi Jon, – talab-ga ko'ra, birinchi mavsumdayoq yulib tashlash shart.

- Bilaman. Bo'lmasa, hamma yoqni o't bosib ketadi.

- To'ppa-to'g'ri. Dehqonchilikdan xabaring bor ekan, hartugul.

- Ba'zi fermerlardan o'rgangandim. Ularni o'roq bilan o'rish kerak.

Uyga qaytayotganimizda yo'lni ajoyib va g'ayri-tabiiy bir jonzot kesib o'tdi. Unga hayratlanib tikilib qoldim. Jon xotirjamlik bilan sigara tutat-gancha meni kutib turdi. O'n daqiqadan so'ng dedi:

- Kun bo'yi shu jo'jalarni kuzatib o'tirmoqchi-misan? Nonushta tayyordir, allaqachon.

- Jo'ja? – takrorladim men.

– Aniqrogʻi, oq ortington tovuqlari.

– Oq ortington tovugʻi? – ularga juda qiziqib qoldim. Bu qushlar juda sekin va xirom bilan qadam tashlashardi. Ularni xuddi bolalarimdek ortimdan ergashtirdim. Besh daqiqacha ular bilan oʻynaganimdan soʻng Jon qoʻlimdan sudrab uyga olib ketdi.

Bu yerga kelganimga bir hafta toʻlgach, meni xavotir bosa boshladi. Chunki men yaxshi ux-lardim, toʻyib ovqatlanardim va hayotdan zavq-lanardim. Mendek nochor uchun bu kutilma-gan hol edi. Shuning uchun tramvay bekatiga yugurdimda, Paynvillaga ulov yolladim. U meni shaharchaning eng atoqli psixologi tomon elt-di. Bu safar men doktorlarga qanday murojaat qilishni yaxshi oʻrganib olgandim. Shlyapamni qoʻlimga olib, tez-tez gapira ketdim:

– Doktor, yuragimda jigar sirrozi boshlangan, arteriya tomirlarimni yogʻ bosgan. Nevrasteniya, nevrit, hazm yoʻlining oʻtkir buzilishi va sogʻayish holatlari kuzatilayapti. Qattiq dietadaman. Har tong sovuq, tunda esa issiq vanna qabul qilishim lozim. Har kimga tirjayib qarashim va miyamni ezgu fikrlar ila toʻldirishim shart. Fosforli dorilar-ni esa kuniga uch mahal qabul qilaman. Shu-ningdek, turli giyohlardan tayyorlangan damla-ma ichaman. Aytgancha, xayrli tong!

Shlyapamni kiydim-da, xonani tark etdim. Eshikni yopganimdan soʻng yana bir muhim gap-ni aytmaganim esimga tushdi. Qaytishga majbur boʻldim. Doktor hamon oʻsha joyida oʻtirar, biroq menga koʻzi tushib, biroz asabiylashdi.

– Aytishni unutibman... Men mutlaq dam oli-shim va hordiq chiqarishim zarur.

Dardimni aytgach, ancha yengil tortdim. Miyamni o'zimni umidsiz kasallikka yo'liqqanim haqidagi fikrlar bilan to'ldirgach, oldingidan-da g'amgin yashashimga ishonch uyg'ondi. Nevrasteniyalar uchun sog'lig'ini tiklash va baxtli bo'lish haqidagi o'ylar befoyda.

Jon meni obdan parvarish qilardi. Oq ortington tovuqlariga qiziqishimni ko'rgach, meni o'shalar bilan chalg'itar, ba'zida tunda ham jo'jalarning qo'nog'ini ochiq qoldirardi. Tog'larning musaffo havosi, to'yimli taomlar, har kunlik sayrlar asta-sekin dardimga shifo bo'la boshladi. Biroq men g'oyat baxtsiz va ma'yus edim. Shuning uchun tog'da istiqomat qiladigan qishloq tabibi haqida surishtirdim. Uning yoniga borib, o'tgan bor voqealarni so'zlab berdim. Tabib kulrang soqolli, tiniq, ko'kish ko'zlari atrofiga ajin tushgan bo'lib, qo'lda tikilgan jinsi kiyib olgandi.

U menga qo'yilgan tashxis qog'ozlarini o'rgandi, ko'rsatkich barmog'im bilan o'zimga burnimni ushlatib ko'rdi, tizzamga urdi, ko'kragimni tingladi, tilimni chiqarib tomosha qildi. Men esa undan Paynvillada marhumni ko'mish marosimi qanchaga tushishi haqida so'radim.

Doktor trubka chekarkan, menga uch daqiqacha termulib qoldi.

- Uka, - dedi so'ng, - sen hozir noto'g'ri yo'l tutayapsan. Senda barchasini o'zingdan soqit qilish imkoni bor, bu arzimasi narsa.

- Nima qilish mumkin? - so'radim toqatsizlanib, - men margimush, oltin, fosfor, jismoniy mashqlar, nuks vomika, gidroterapetik vanna, hordiq, asabiy holat, kodein va ammiakning

xushbo'y spirti kabilardan foydalandim. Farmakologiyada yana nima qoldi o'zi menga atalgan?

- Mana shu tog'larning bir yerida senga davo bo'luvchi gulli bir o'simlik mavjud. Faqat o'shagina seni qutqaradi. U xuddi yerimiz kabi qadimiy buta, biroq uni topish juda mushkul. Biz ikkimiz uni qidiramiz. To'g'ri, hozir kuch-quvvatim biroz kamaygan: anchadan beri yolg'izman, ammo sen bilan albatta shug'ullanaman. Sendan talab shuki, har kuni tush mahali kelib, menga o'simlikni izlashga ko'maklashasan. Shahar doktorlari yangidan-yangi dori-darmonlar haqida yaxshi bilishadi, biroq tabiatning o'zi insonga davo ekanligini ba'zan unutib qo'yishadi-da.

Xullas, men bu keksa tabib bilan har kun yagona umidimni izlab tog' va Blu Rijdagi barcha o'simliklarni titib chiqdim. Biz kuzgi barglar to'kilgan sirg'anchiq tog' yo'llari bo'ylab yiqilmaslik uchun butoqlarga tirmashgancha tepaga intildik. Jar va g'orlarni ortda qoldirib, qirqquloq va dafnalarning bo'yidan simirib, ko'l sohillaridan o'tib, hindiylarga o'xshab qarag'ayzorlarni kezdik, umuman yo'llar, balandliklar, daryolar, tog'lardagi bari o'tsimonlarni o'rganib chiqdik. Tabib aytganidek, unga yetishish juda og'ir ekan. Lekin biz izlashdan tolmasdik. Kundan-kunga bu mo'jizakor gulni izlab vodiylarni kovlashtirar, balandliklar o'lchamini olar, yassitog'liklarda daydirdik. Har doim uyga horib-tolib kelar, ko'zinga uyqudan boshqa narsa ko'rinmasdi va tonggacha dong qotib yotardim. Bu ahvol bir oy davom etdi.

Bir kuni kechki payt olti millik sargardonlikdan qaytib kelgach, Amarillis ikkimiz yo'l bo'yidagi daraxt ostida biroz aylandik. Biz tun bag'ri-

ga o'zining siyohrang ridosini kiydirgan ko'hna tog'larni tomosha qilardik.

- Ahvolingiz bardamligidan xursandman, - dedi u, - birinchi marta sizni ko'rganimda qo'rqib ketgandim. Judayam og'ir bemor edingiz.

- Haliyam o'shandoq! - qichqirdim men, - yashab qolish uchun mingdan birgina umidim borligini bilasizmi o'zi?

Amarillis menga ajablanib boqdi.

- Nega unday deysiz? Ko'rinishdan juda baquvatsiz, o'n-o'n ikki soat uxlaysiz, ishtahangiz ham chakkimas. Sizga yana nima kerak?

- Aytaymi? Biz izlayotgan sehrli o'simlikkina meni saqlab qolishga qodir, boshqa hech nima! Tabib shunday dedi.

- Qaysi tabib?

- Qora Oak tog'ida yashovchi Tatum ismli kek-sa tabib. Uni taniysizmi?

- Bir vaqtlar gaplashgan edim. Har kuni uning yoniga borasizmi? Demak, sizni rosa horitib, jismoniy chiniqtiruvchi, g'ayratga chorlovchi odam shu ekan-da. Xudo uni yorlaqasin!

Ayni shu dam ko'chada shaloq aravasini imillab mingancha o'tib ketayotgan tabibimga ko'zim tushdi. Men unga qo'limni silkitdim va ertaga har doimgi vaqtda uchrashishimizni aytib baqirdim. Tabib ulovini to'xtatdi va Amirillisni chaqirdi. Ular besh daqiqacha gaplashishdi, men esa jimgina kutdim. So'ng kek-sa do'stim ketdi.

Amarillisning uyiga borgach, ensiklopediyani ochib, bir nimalarni izlay boshladik.

- Tabib aytdiki, - tushuntirdi u, - endi uning oldiga bemorman, deb borishingizga hojat yo'q ekan. Agar do'st sifatida tashrif buyursangiz,

uning boshi osmonga yetarkan. Keyin u aytdiki, sen mening ismimning ma'nosini lug'atdan izlab bilib olishing lozim emish. Ismimning ma'nosi g'aroyib gul nomi bo'lib, qishloq joylarda o'sadi. Tabib nega bunday dedi ekan-a?

– Men bilaman nimaligini... – javob berdim, – endi tushundim!

Bu haqiqiy hordiq va dam olish degani!

Amarillis bilan soya ostida oltinchi sezgi ila suhbatlashishdan, ko'm-ko'k tog'larda aslida mavjud bo'lmagan butani izlashdan boshqa yana qanday shifo bo'lishi mumkin? Aslida Nevrasteniya xonim yonimda ekan-ku! Tabibning so'nggi muolajasi samara berishni boshlayapti...